

ГАРЧИГ

1. ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА	4
1.1. Төслийн товч тодорхойлолт	4
ОРШИЛ	3
2. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИЖ БУЙ НУТГИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА	7
3. ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ, СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭ	9
3.1. Төслийн үйл ажиллагаанаас агаарын чанарт үзүүлж болзошгүй гол сөрөг нөлөөлөл, бууруулах арга хэмжээ	9
3.2. Төслийн үйл ажиллагаанаас усан орчинд үзүүлж болзошгүй гол сөрөг нөлөөлөл.....	9
3.3. Төслийн үйл ажиллагаанаас газрын гадарга, хөрсөн бүрхэвч, ургамлан нөмрөгт үзүүлж болзошгүй гол сөрөг нөлөөлөл	9
3.4. Төслийн үйл ажиллагаанаас амьтны аймагт үзүүлж болзошгүй гол сөрөг нөлөөлөл	9
4. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ, НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН АЖЛЫН ГОЛ ЗОРИЛТ, ХАМРАХ ХҮРЭЭ	12
2023 онд 116.87 мян.м ³ хөрс хуулж 24 мян.тн хүдэр олборлон 12.14 мян.тн хайлуур жонш олборлон баяжуулахаар байна	12
5. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	13
6. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	16
7. ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭ	17
8. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	18
9. ТҮҮХ СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛС	18
10. ХИМИЙН БОДИС ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	18
11. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	18
12. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР	21
13. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	25
14. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ СУМ БАГИЙН ИРГЭДЭД ТАЙЛАГНАХ АЖЛЫН ХУВААРЬ	26

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

Хүснэгтийн жагсаалт

Хүснэгт 1. Төслийн талбайн солбицол	4
Хүснэгт 3. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	14
Хүснэгт 4. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө, тэр бум мод	16
Хүснэгт 5. Дүйцүүлэн хамгаалах ажил	17
Хүснэгт 6. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	19
Хүснэгт 7. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	22
Хүснэгт 8. 2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын ажлын зардал	25
Хүснэгт 9. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг тайлагнах хуваарь	26
Хүснэгт 10. 2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нэгдсэн хүснэгт	27

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

ОРШИЛ

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь төсөл хэрэгжих нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалах, зүй зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх, стратегийн үнэлгээний зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хангах, нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах, урьдчилан сэргийлэх, төсөл хэрэгжих орчинд бий болж болзошгүй сөрөг үр дагаврыг хянах, илрүүлэх үндсэн зорилго бүхий эрхзүйн баримт бичиг юм.

Энэхүү байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө нь ордын үйл ажиллагаанаас байгаль орчин, хүн амд үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөллүүдээс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээнүүдийг шаардагдах хөрөнгө зардал, хугацаа, давтамж, баримтлах дүрэм, журам, стандартуудын хамт нэгтгэн үзүүлж буй төслийг хэрэгжүүлэгч

“Очир мандал хайрхан” ХХК-аас заавал хэрэгжүүлж, мөрдөж ажиллах ёстой баримт бичиг юм. Тус төслийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө (БОМТ)-ний үндсэн зорилго нь төслийг хэрэгжүүлэх явцад үүсэх бүхий л сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээг төслийн хэрэгжилтийн хүрээнд авч үзэн, холбогдох зардлыг бодитоор төлөвлөх, улмаар энэхүү төлөвлөгөөг төсөл хэрэгжүүлэгч дагаж мөрдсөнөөр байгаль орчин, нийгмийн хамгааллын үүргээ хангах нөхцөлийг бүрдүүлэх юм.

БОМТ боловсруулах аргачлал:

Тус төслийн 2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулахдаа байгаль орчин, ногоон хөгжлийн яамны сайдын 2019 оны 10 дугаар сарын 29 –ны өдрийн А/618 тоот тушаалаар батлагдсан аргачлалын дагуу энэхүү байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө, нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө, хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө, байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын талаар авах арга хэмжээ, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр, тус байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнах хуваарь зэрэг ажлууд багтсан бөгөөд төсөл хэрэгжүүлэгч нь жил бүрийн 12 дугаар сарын 10-ны дотор тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг төлөвлөгөөнд тусгасан арга хэмжээний дагуу гаргаж, дараа оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний төслийн хамт холбогдох байгууллагад хүргүүлж байх зайлшгүй шаардлагатай болно.

“Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын БОМТ-нд 2023 онд нийт 12.2 сая төгрөг зарцуулахаар төлөвлөлөө.

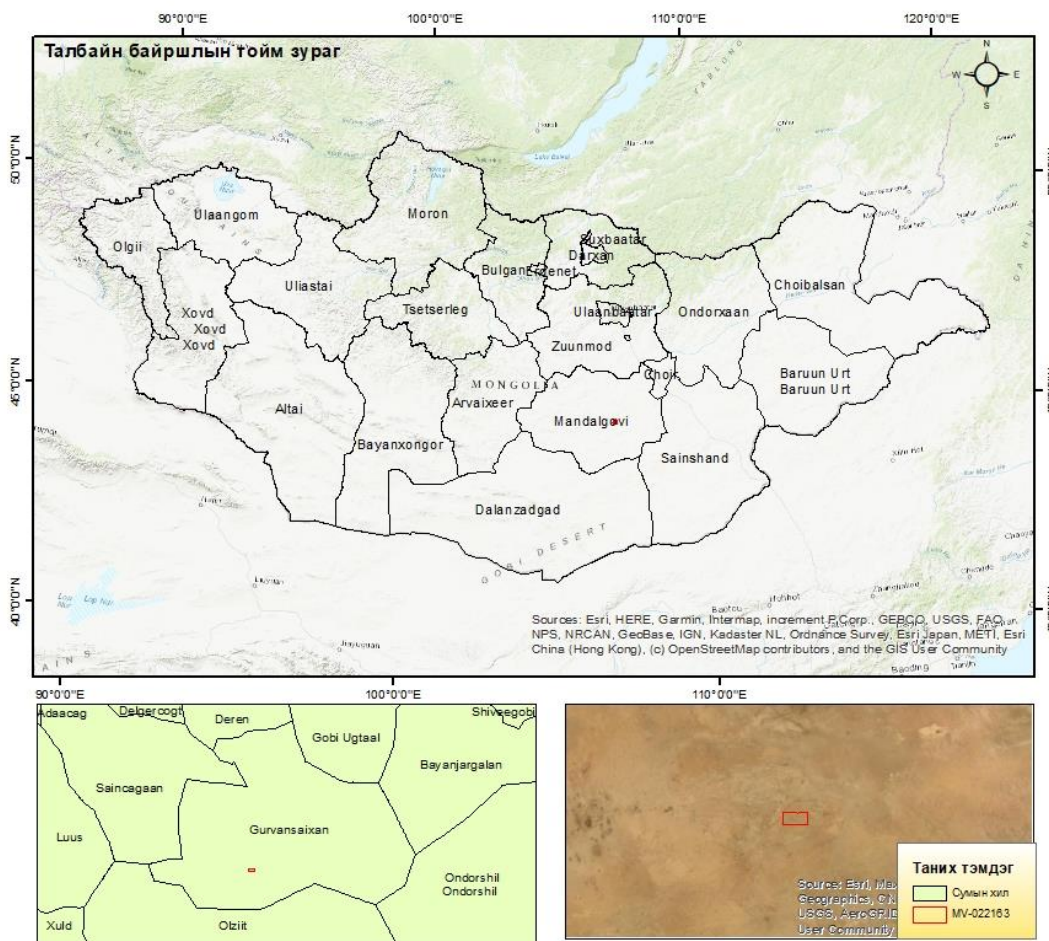
1. ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА

1.1. Төслийн товч тодорхойлолт

Морьт уулын хайлуур жоншны орд нь засаг захиргааны хувьд Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших бөгөөд Улаанбаатар хотоос урд зүгт 350 км, Дундговь аймгийн төв Мандалговь хотоос зүүн урд зүгт 70 км, Гурвансайхан сумын төвөөс баруун урд зүгт 32 км зайтай. Талбай нь номенклатурын хувьд L-48-94 планшетад байрладаг.

Хүснэгт 1. Төслийн талбайн солбицол

1	106° 56' 20.51"	45° 23' 1.58"
2	106° 56' 23.01"	45° 22' 59.46"
3	106° 56' 31.45"	45° 23' 1.57"
4	106° 57' 19"	45° 23' 1.57"
5	106° 57' 19"	45° 22' 18.5"
6	106° 55' 8.4"	45° 22' 18.5"
7	106° 55' 8.4"	45° 23' 1.58"

Зураг 1. Талбайн байршлын тойм зураг

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

“Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын нөөцийн тооцоог хайгуулын 6-н шугамд өрөмдсөн 518 т.м бүхий 10 цооног, 1749 м³ суваг нэвтрэлт, 169 ш төрөл бүрийн сорьцын лабораторийн шинжилгээний үр дүн, холбогдох судалгааны үр дүнгээр тооцсон болно. Морьт уулын хэсгийн хэмжээнд бодитой (В) зэрэглэлээр 52.05%-ийн СаF₂-ийн агуулга бүхий 70.55 мян.тн хүдэрт 36.72 мян. тн флюоритын нөөц, боломжтой С зэргээр 51.18%-ийн СаF₂-ийн агуулга бүхий 49.63 мян.тн хүдэрт 25.4 мян.тн флюоритын нөөцтэй. Нийт бодитой, боломжтой (В+С) зэрэглэлээр 51.69%-ийн СаF₂-ийн агуулга бүхий 120.18 мян.тн хүдэрт 62.12 мян.тн флюоритын нөөцтэй гэж тогтоосон.

Анх АМГ-ын Кадастрын хэлтсийн даргын 2016 оны 1-р сарын 7-ны өдрийн 21 тоот шийдвэрээр “Очир Ундраа” ХХК-д Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших “Цагаан дэл” нэртэй XV-020438 тоот 8923.96 га талбай бүхий хайгуулын тусгай зөвшөөрлийг олгосон. Уг тусгай зөвшөөрлийг АМГТГ-ын Геологи, Уул уурхайн кадастрын хэлтсийн даргын 2021 оны 07-р сарын 09-ний өдрийн 258 тоот шийдвэрээр XV-020438 тоот хайгуулын тусгай зөвшөөрлийг “Очир Ундраа” ХХК-аас “Очир Мандал Хайрхан” ХХК руу бүхэлд нь шилжүүлсэн байдаг.

Ордын уул техникийн нөхцөл

Морьт уулын хайлуур жоншны орд нь 3 хүдрийн биетээс тогтох ба хүдрийн биетүүд нь харьцангуй жижиг, хүдрийн агуулга бага зэргийг харгалзан үзээд III бүлгийн ордод хамруулсан.

Хүдрийн биетийн хувьд өргөргийн дагуу чиглэлтэй хойшоо 60-80°-ын өнцгөөр унасан, судал, линз хэлбэртэй, суналын дагуу 100-130 м урттай, 2.0-9.3 м зузаан үндсэн гурван хүдрийн биетээс бүрдэнэ. Ордын хэмжээнд бодитой (В) зэрэглэлээр 52.05%-ийн СаF₂-ийн агуулга бүхий 70.55 мян.тн хүдэрт 36.72 мян. тн флюоритын нөөц, боломжтой С зэргээр 51.18%-ийн СаF₂-ийн агуулга бүхий 49.63 мян.тн хүдэрт 25.4 мян.тн флюоритын нөөцтэй. Нийт бодитой, боломжтой (В+С) зэрэглэлээр 51.69%-ийн СаF₂-ийн агуулга бүхий 120.18 мян.тн хүдэрт 62.12 мян.тн флюоритын нөөцтэй гэж тогтоосон.

- Хүдрийн эзлэхүүн жин /дундаж/ - 2.73 тн/м³

- Хүдрийн дундаж агуулга – 34.65%

- Чулуулгийн шахалтын бат бөх – 39.3-115.5 мПа

- Хөрсний чулуулгийн бат бэхийн коэффициент (М.М.Продтъяковын ангилал)

f =8-14 байна.

Уурхайн ашиглалтын технологи

Оновчлолын тооцоолол, мөнгөн урсгалын шинжилгээний үр дүнгээр уурхайн эцсийн хүрээ хязгаар RF=2 үед орлогын хүчин зүйл эерэг байгаа учир ордын бүх нөөцийг ашиглах хувилбарыг сонгож байна.

Ордыг ашиглах технологи нь уурхайн хөрс хуулалт, хүдэр олборлолтын болон туслах ажлуудыг иж бүрнээр нь аюулгүй, эдийн засгийн үр ашигтай, ашигт малтмалын нөөцийг зохистой ашиглахын зэрэгцээ төлөвлөгөөт бүтээлийг хангах ёстой. Ордын геологи болон уул техникийн нөхцөл талаас гадаад овоолго бүхий тээвэртэй ашиглалтын системийг хэрэглэх нь хамгийн зохистой шийдэл болох юм. Иймээс хөрсийг гадаад овоолгод хураах тээвэртэй

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

ашиглалтын систем бүхий технологийг сонгон авсан. Уулын ажлын ерөнхий чиглэл дээрээс доош чиглэсэн байна.

Уурхайн үндсэн болон туслах тоног төхөөрөмжүүдийг захиалагч компанийн техникийн даалгаварт тусгасан саналын дагуу авч тооцсон. Өрөмдлөгийн ажилд Atlas Copco DM25 маркийн өрмийн машин, ухаж-ачих үндсэн тоног төхөөрөмжөөр 1.1 м3 утгуурын багтаамжтай Hyundai-NX180L маркийн гидравлик экскаватор, уулын цулыг тээвэрлэхэд 20 тонны даацтай Nowo маркийн автосамосвал тус тус хэрэглэнэ. Экскаваторын ашигтай ажиллагааг хангахын тулд тэслэгдсэн уулын цулын мөргөцгийн хэлбэрийг оновчтой байлгах, зам талбай цэвэрлэх, овоолго дээрх хөрс түрэх зэрэг туслах ажлуудад Shantui-SD13 төрлийн бульдозер, CAT-160K грейдер зэргийг ашиглахаар төсөлд тусгав.

Ил уурхайн процесс

Ил уурхайн процесс нь уурхайн хөрс хуулалт, хүдэр олборлолт, овоолго байгуулах болон туслах ажлуудыг иж бүрнээр нь аюул осолгүй, эдийн засгийн үр ашигтай явуулах, зорилтод бүтээмжийг хангах ёстой.

Ил уурхайд дараах процессууд явагдана: Үүнд

- Шимт хөрс хуулалт
- Өрөмдлөг, тэсэлгээ
- Ухаж ачих
- Тээвэрлэх

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

2. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИЖ БУЙ НУТГИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Байгаль, цаг уур: Дундговь аймгийн агаарын температур ОЖД-аар 1,1-4,7 градусын хооронд хэлбэлздэг байна. Хамгийн хүйтэн 1 дүгээр сард агаарын дундаж температур -16,7 градусаас -19,6 градус байхад агаарын үнэмлэхүй хамгийн бага -39,7 градус 1981 онд Сайхан-овоо өртөөнд ажиглагдсан байдаг. Хамгийн дулаан 7 дугаар сард агаарын температур 19,9 градусаас 22,3 градус байхад агаарын үнэмлэхүй их температур 41,3 градус Гурвансайхан өртөөн дээр 1999 онд ажиглагдсан байдаг байна. Дундговь аймгийн агаарын дундаж температур 2,6 градусаар дулаарсан.

Ургамлын бүрхэвч: Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших төслийн талбай нь Монгол орны ургамал газарзүйн тойргоор Дундад халхын хээрийн тойрогт хамаарагддаг (Өлзийхутаг Н.). Энэ тойрогт 793 зүйл ургамалтай бөгөөд зөвхөн энэ тойрогт ургадаг 1 зүйл (*Paraver rubro-aurantiasum*)ийн ургамалтай. Дундад Халхын тойргийн үндсэн төрхийг үзүүлэх зүйлүүд: Жижигнавчит харгана (*Caragana microphylla*), Япон хайлас (*Ulmus pumila*), Бариулт бүйлэс (*Amygdalus pedunculata*), Дэрэвгэр тарна (*Polygonum divaricatum*, Дорнодын хамхуул (*Corispermum orientale*), Дэрвээн цульхир (*Agriophyllum pungens*), Монгол хамхуул (*Corispermum mongolicum*), Услиг мананхамхаг (*Bassia dasyphylla*), Козловын сүүт-өвс (*Euphorbia kozlovii*), Сибирь шорной (*Atriplex sibirica*), Эрлийз лууль (*Chenopodium hybridum*), Клеменцийн ортууз (*Oxytropis klementzii*), Хангайн шарилж (*Artemisia changaica*), Толгодын багваахай(*Taraxacum collinum*) зэрэг болно.

Ан амьтан: Гурвансайхан сумын нутаг нь байгалийн бүс бүслүүрийн хувьд хуурай хээр, цөлжүү хээрт хамаарна. Тиймээс говь, цөлийн амьтад зонхилон байршина. Амьтны тархалт, тоо хэмжээний хувьд дунд зэрэг. Туурайтнаас намартаа цагаан зээр нүүдэллэн ирдэг. Жигүүртнээс элээ, хэрээ, тас, харцага, ногтруу, шаазгай, шар шувуу, ууль, тагтаа, хэвлээр явагчдаас могой, гүрвэл мэрэгчдээс үлийн цагаан, шар сүүлт, алаг даага, махчин амьтдаас чоно, үнэг, хярс, шавж идэштнээс зараа зэрэг тохиолдоно.

Хөрсөн бүрхэвч: Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт байрлах энэхүү уурхай нь Хөрс-Газарзүйн мужлалаар хөрс био-уур амьсгалын Хангайн их мужийн Өргөргийн бүсшилтэй нутаг Бүрд-Баянцагааны 3-р тойрогт хамрагдана. Газрын гадаргын хэлбэр дүрсийн хувьд нам өндөртэй ухаа толгод тэдгээрийг хоорондох хөндий болон хэрчигдлүүд ажиглагдана. Судалгаанд хамрагдсан талбайд толгодын хүрэн хөрс зонхилон тархсан байна. Төслийн талбайн хөрсөн бүрхэвч антропоген болон техноген нөлөөлөлд өртөөгүй байгаа бөгөөд зөвхөн байгалийн гаралтай хөрс болон усаар элэгдсэн хэлбэрүүд ажиглагдаж байна.

Газар зүй: Говийн их мужийн, умард говийн ухаа толгодлог талын дэд мужид хамаарна. Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутгийн баруун урд хэсэгт хээр ба говийн их мужийн шилжилтийн заагийн цав толгодлог, ухаа гүвээт гэсэн хоёр төрлийн гадарга зонхилдог.

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

Дундговь аймаг

Дундговь аймаг нь Монгол улсын нутгийн төв хэсэгт 74.69 мянган хавтгай дөрвөлжин км нутаг дэвсгэртэй бөгөөд урд талаараа Өмнөговь, баруун талаараа Өвөрхангай, хойд талаараа Төв, зүүн хойд талаараа Говьсүмбэр, зүүн урд талаараа Дорноговь аймгуудтай тус тус хиллэн оршино. Аймгийн төв Мандалговь хот нь Улаанбаатар хотоос 270 км зайтай бөгөөд Дундговь аймаг нь 15 сум, 68 багтай. Аймаг нь 47,274 хүн амтай ба 14 мянган айл өрхтэй. Нийт хүн амын 50.3 хувь эрэгтэйчүүд, 49.7 хувийг эмэгтэйчүүд эзэлж байна.

Гурвансайхан сум

Гурвансайхан сум нь 541.64 мян.га талбай бүхий газар нутагтай. Газарзүйн хувьд говийн бүсэд багтдаг, сумын хамгийн хойд талын цэг Баянзүрх уул, урд цэг Хэрээ шарга овоо, Зайрмагтайн худаг, зүүн захын цэг Хамар цагаан жаргалан уул, баруун захын цэг Хөөвөрийн худаг хүрдэг. Тус сум нийт 2.1 мянган хүн амтай үүний 51.0% эрэгтэйчүүд, 49.0% эмэгтэйчүүд байна.

3. ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ, СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭ

3.1.Төслийн үйл ажиллагаанаас агаарын чанарт үзүүлж болзошгүй гол сөрөг нөлөөлөл, бууруулах арга хэмжээ

2023 онд уулын ажлын хөрс хуулалт, олборлолт, овоолго, тээвэрлэлтийн үед тоосжилт үүсэж агаарыг бохирдуулахаар байна. Дотоод шаталтат хөдөлгүүрээс гарах утаа тортог агаар орчинд хэсэгчилсэн бохирдолтыг бий болгоно.

3.2.Төслийн үйл ажиллагаанаас усан орчинд үзүүлж болзошгүй гол сөрөг нөлөөлөл

Түлш шатахуун, шатах тослох материалууд асгарах зэргээс үүдэн газрын болон газрын доорх ус бохирдох эрсдэлтэй. Ахуйн хатуу болон шингэн хог хаягдлын асуудлаа зөв менежментийн дагуу явуулаагүйгээс болж газрын гадарга болон гүний ус биологийн болон химийн бохирдолд орох эрсдэлтэй.

3.3.Төслийн үйл ажиллагаанаас газрын гадарга, хөрсөн бүрхэвч, ургамлан нөмрөгт үзүүлж болзошгүй гол сөрөг нөлөөлөл

2023 онд уурхайн хөрс хуулалт болон уурхайн дэд бүтцийн үйл ажиллагаанаас газрын гадаргын төрх байдал алдагдаж, хөрсөн бүрхэвч доройтож, ургамлан нөмрөг хөрсөнд дарагдах зэргээр эвдрэлд орно. Төслийн нутаг дэвсгэр болон түүний эргэн тойрны нутаг дэвсгэр дэх тээврийн хэрэгсэл, хүмүүсийн хөдөлгөөний ихсэлттэй холбоотойгоор хөрсөн бүрхэвч элэгдэн доройтох, ургамлан нөмрөг тоосонд дарагдаж тачир сийрэг болж бүрхэц багасна. Ил уурхайн малталт, дотоод замууд, барилгын ажлууд зэрэг үйл ажиллагаанаас гарах сийрэг бүтэцтэй хөрс салхинд амархан хийсэж тоосжилт үүсгэнэ. Газрын гадарга болон хөрс ахуйн хаягдал, шатах тослох материалаар бохирдоно.

3.4.Төслийн үйл ажиллагаанаас амьтны аймагт үзүүлж болзошгүй гол сөрөг нөлөөлөл

Уулын ажлын үед ашиглагдах техник тоног төхөөрөмжөөс гарах дуу чимээнээс болж хөхтөн, шувуу, жижиг мэрэгч амьтад дайжиж алга болох, машин механизм, тээврийн хэрэгслийн гэрэлтүүлгээс болж шөнийн амьдралтай амьтад үргэн дайжиж болзошгүй.

3.5.Нөхөн сэргээж буй газрыг хүн мал, салхи, усны нөлөөгөөр эвдрэхээс хамгаалах

Уурхайн эвдэрсэн газарт биологийн нөхөн сэргээлтийг бүрэн хийж дууссан газрыг бусад хүчин зүйлээс болж буцаж эвдэрч, доройтохоос хамгаалахын тулд дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

1. Хүн малын нөлөөгөөр эвдрэхээс хамгаалах

Биологийн нөхөн сэргээлт хийсэн газарт мал орох, болон санаатайгаар малаа хариулах, тарьсан мод, бутыг хэрэглэх, машин техникээр дээгүүр нь явах, ахуйн зорилгоор ухаж сэндийлэх зэрэг хүчин зүйлээс урьдчилан сэргийлэх шаардлагатай бөгөөд энд орон нутгийн захиргаа болон нутгийн иргэдийн ухамсарт оролцоо маш чухал үүрэгтэй байна.

2. Усны нөлөөгөөр эвдрэхээс хамгаалах

Нөхөн сэргээлт хийсэн газар нь хэвгий, налуу ихтэй хөрсний бүтэц султай болон бүтэцгүй тохиолдолд хөрс усаар угаагдаж, алдагдахаас сэргийлэх арга хэмжээ авах хэрэгтэй. Ийм газарт

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

ургамлын тарих эгнээг налуугийн эсрэг чиглэлд хийх, шигүү тарих, сахлаг үндэстэй ургамал тарих зэрэг арга хэмжээг авна.

3. Салхины нөлөөгөөр эвдрэхээс хамгаалах

Уурхай орчмын нутаг нь хуурай хээрийн бүсэд хамаарах газар учраас жилд тохиолдох хүчтэй салхи шуурганы давтамж өндөр байдаг. Иймээс биологийн нөхөн сэргээлт хийсэн газрыг салхины эвдрэл болон элсний нүүлтээс хамгаалах арга хэмжээг зайлшгүй шаардлагатай. Энд салхины зонхилох чиглэлд хөндлөн байдлаар бут сөөг модлог ургамал оролцсон зурвас байгуулах, төрөл бүрийн механик хамгаалалт хийх шаардлагатай.

Байгаль орчинд үзүүлж болзошгүй гол сөрөг нөлөөллийг бууруулах зөвлөмж

Сөрөг нөлөөллийг бууруулах талаар дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- Тоосжилт болон агаар бохирдуулагч хийнүүдийн хэмжилт судалгааг тогтмол хийж, хяналт тавих. Стандарт шаардлагад заасан хэмжээнээс хэтрүүлэхгүй байх арга хэмжээ авах.
- Хөрс хуулж овоолго хийх ажлыг аль болох цөөн хоногт багтаахаар зохион байгуулах.
- Тоосжилт тархах хүрээ ачиж, тээвэрлэх, буулгах газраас 50-100 м орчимд байхаар зам, овоолгын байршлыг оновчтой сонгох, улмаар байнгын ажлын байрнаас зайдуу байршуулах хэрэгтэй.
- Уурхайн дотоод тээвэрлэлтийн авто замуудыг байнга усалж байх, ялангуяа тоосжилт, шороон шуурганы гаралт нэмэгддэг хуурайшилттай хаврын улиралд төслийн талбайг усаар норгох, чийглэх
- Төслийн талбайн хэмжээнд олон салаа зам гаргахгүй байх, хөрс тээвэрлэсэн автомашиныг хучиж, хөрс, тоос салхинд хийсэж, агаар орчинд тархахаас урьдчилан сэргийлэх.
- Техник тоног төхөөрөмжийн үзлэг, шалгалтыг тогтмол явуулж, засвар үйлчилгээг цаг тухайд нь хийж гүйцэтгэх.
- Газар шорооны ажлын үед үржил шимт хөрсний хуулалт, хадгалалт, овоолгыг стандартын дагуу хийх
- Ашиглалтын явцад тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг тогтсон нэг маршрутын дагуу явуулах, МУ-ын стандартын дагуу замын уулзвар, салаалалт дээр тэмдэгжүүлэх
- Үржил шимт өнгөн хөрсийг хуулж овоолго хийх ажлыг аль болох цөөн хоногт багтаахаар зохион байгуулах
- Уурхайн үйл ажиллагааны явцад боломжтой газруудад нөхөн сэргээлтийг дор дор нь хийж байх
- Үржил шимт хөрсний алдагдал, өгөршлийг бууруулахын тулд хөрсний овоолгыг ургамалжуулах, шимт хөрсийг аль болох богино хугацаанд нөхөн сэргээлтэд ашиглах
- Ахуйн хаягдал усаар гадаргын болон газрын доорх усны нөөцийг бохирдуулахгүй байх арга хэмжээг авч ажиллах
- Тосгон ба ордыг хаврын шар усны болон хур борооны үерээс хамгаалах арга хэмжээ авах
- Тоног төхөөрөмжийн шатах тослох материал болон барилгын материалын Төвлөрсөн цэгийг байгуулж, нэвчүүлэхгүй материал ашиглан тохижуулах

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

- Талбайн хэмжээнд байрлах уст цэгүүдэд тогтмол горимын болон чанарын хяналт шинжилгээг явуулах
- Барилга, байгууламж байршуулсан хэсэгт үерийн ус зайлуулах шуудуу татах
- Шатах тослох материал, алдагдах, асгарах үед авах яаралтай арга хэмжээг урьдчилан тодорхойлж, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авах
- Уурхайн дотоод, гадаад тээврийн үйл ажиллагаанаас үүсэх орчны тоосжилтыг бууруулахад газар доорх усны нөөцийг ашиглахаас аль болох зайлсхийж, цэвэршүүлсэн ахуйн хаягдал усыг эргүүлж ашиглах боломжийг судлах, боломжтой бол ашиглах
- Тоосны ялгаралтыг зөвшөөрөгдөх хэмжээнд байлгахын тулд байнгын хяналттай ажиллах зэрэг арга хэмжээг авч ажиллана

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

4. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ, НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН АЖЛЫН ГОЛ ЗОРИЛТ, ХАМРАХ ХҮРЭЭ

2023 онд 116.87 мян.м³ хөрс хуулж 24 мян.тн хүдэр олборлон 12.14 мян.тн хайлуур жонш олборлон баяжуулахаар байна .

Уурхайн нөхөн сэргээлт

Тус хайлуур жоншны орд нь ашиглалтын үйл ажиллагаатай зэрэгцэн нөхөн сэргээлт хийх боломжгүй бөгөөд 2023 онд техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийгдэхгүй.

Шимт хөрс хуулах ажил

- Уурхайн ашиглалтын явцад эвдрэлд өртөх нийт талбайн шимт хөрсийг хуулан, шимт хөрсний овоолго үүсгэж хураана. Энэ нь ашиглалт дууссаны дараа биологийн нөхөн сэргээлт хийх боломжийг хангана. Шимт хөрсийг 30 см зузаантай байхаар тооцож хуулна.
- Газар шорооны ажлын үед үржил шимт хөрс хуулалт, хадгалалт /MNS5916:2008/ стандартыг дагаж мөрдөнө. Шимт хөрсний овоолгын өндрийг 5-10 м-ээс ихгүйгээр хийх ба 2 жил ба түүнээс дээш удаан хугацаагаар хадгалагдах тохиолдолд овоолгын хөрсийг эвдрэлээс хамгаалах, хөрсний бичил биетийн амьдралыг тэтгэх үүднээс гадаргыг нь ургамалжуулна.

Хөрсний овоолгын хэлбэржүүлэлт

- Ордын уул геологи, уул техникийн нөхцөлөөс хамааруулан гадаад болон дотоод овоолготой ашиглалтын системээр олборлолтын ажлыг явуулна. Хөрсний овоолго нь 20 метр өндөр, тээврийн зурвасын өргөн 10 метр, доголын налуу 35 градус ба ярусын өндөр 10 метр, аюулгүйн тавцангийн өргөн 5 метр, овоолгын ерөнхий хажуугийн өнцөг 30 градус байна.

Хөрсний овоолгын хэлбэржүүлэлт болон уурхайн туслах ажлуудыг бульдозерын тусламжтай гүйцэтгэнэ. Уурхайн хөрсний гадаад болон дотоод овоолгын хажууг 18 градус хүртэл түрж налуулна.

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

5. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Дээр дурдсан болзошгүй гол сөрөг нөлөөллийг бууруулахын тулд дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай юм. Болзошгүй сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээг нөлөөлөлд өртөж болзошгүй бүрэлдэхүүн тус бүрээр нь ангилан тодорхойлов.

Монгол Улсын Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хууль, Засгийн газар, БОАЖЯ болон бусад холбогдох газруудаас гаргасан зохих заавар, журмын дагуу “ОЧИР МАНДАЛ ХАЙРХАН” ХХК-ийн “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулав. Төсөл хэрэгжүүлэгч “ОЧИР МАНДАЛ ХАЙРХАН” ХХК нь байгалийн баялгийг ашиглаж, үйл ажиллагааны сөрөг нөлөөллөө байгальд үзүүлж байгаагийн хувьд оршин буй нутгийн байгаль орчныг хамгаалахад үйл ажиллагааныхаа нэг хэсгийг чиглүүлэх ёстой.

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

Хүснэгт 2. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмж их нэгж	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	9
1	Агаарын чанар Салхины хурд 10 м/с үед тээвэрлэлтийн замаас үүсэх тоосонцрын агууламж стандарт хэмжээнээс давж болзошгүй	Уурхайн дотоод замыг услах,	Тоос босох гадаргуу	Мот/цаг	1000000	Төслийн хугацаанд	- Агаарын тухай хууль - Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хууль - MNS 4585:2016 MNS 3384:82
		Уурхайд ажиллаж байгаа машин техникийн кабин доторх агааржуулах төхөөрөмж, хэрэгслийн бүрэн бүтэн байдал, хаалга, цонхны чигжээс, хамгаалалтын үзлэгийг тогтмол хийж, зөрчил илэрсэн тохиолдолд шуурхай арга хэмжээ авч бүхээгт тоос орохгүй болгох арга хэмжээ авч байх	Уурхайн бүх авто машинуудад	-	Дотоод үйл ажиллагааны зардалд	2023 он	
		Мөн агаарын чанарт үзүүлэх нөлөөллийг тогтоох, бууруулахын тулд хяналт шинжилгээг тогтмол хэрэгжүүлнэ.	Уурхайн хэмжээнд	-	Хяналт шинжилгээний ажлын зардалд орсон	2023 он	
		Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хуулийн дагуу уурхайд ашиглагдаж байгаа тоног төхөөрөмжүүдийнхээ төлбөрийг төлнө. Уулын ажилд хамрагдах тээврийн хэрэгслүүд байна.	Уулын ажилд хамрагдах тээврийн хэрэгслүүд байна.	-	Дотоод үйл ажиллагааны зардалд	2023 он	
	Нийт				1000000		
2.	Гадаргын ба газрын доорх усны нөөц	Ус ашиглах гэрээгээ байгуулан төлбөрөө төлнө			Дотоод үйл ажиллагааны зардалд	2023 он	Усны тухай хууль MNS 900:2005 MNS 4943:2015

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

							MNS 5850:2008
		Уурхайгаа тойруулан үерийн далан байгуулах	Үйл ажиллагааны зардалд орно		2023 он		
		Хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн дагуу шинжилгээ хийлгэх	Уст цэгт	Зардал нь хяналт шинжилгээний зардалд орсон	2023 он		
3.	Газрын хэвлий болон Хөрсөн бүрхэвч	Газар эзэмших гэрээгээ сумын засаг даргатай байгуулах, төлбөрөө төлөх	Уурхайн хэмжээнд	-	Дотоод үйл ажиллагааны зардалд	2023 он	MNS 5916:2008 MNS 5917:2008
		Засварын газраас өөр газарт тос масло асгарсан тохиолдолд асгарсан хэсгийг элс асгаж саармагжуулан бохирдсон хөрсийг авч хог хаягдал руу ачуулна.	Засварын талбай, авто зогсоол	-	500000	2023 он	MNS 5918:2008
		Шимт хөрсний нөөц бий болгох стандартын дагуу овоолж, ургамалжуулан хадгалах	Шимт хөрсний овоолго		500000	2023 он	
	Нийт	1000000					
4	Ургамлан нөмрөг болон Амьтны аймаг	Олон салаа зам гаргахгүй байна.	Уурхайн зам, уурхайн хил хязгаар	-	Дотоод үйл ажиллагааны зардалд	Төслийн хугацаанд	Амьтны тухай хууль - Байгаль орчныг хамгаалах тухай MNS 5916:2008 MNS 5917:2008 MNS 5918:2008
		Гал түймрийн аюулаас хамгаалж гал унтраах багаж хэрэгслийг хотхонд байрлуулна.	Уурхайн хотхонд	-	500000	2023 он	
	Нийт	500000					
5	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах нийт зардал 2500000						

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

6. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Нөхөн сэргээлтийн ажлын техникийн үе шатанд орд газрыг ашиглаж дууссаны дараа хөрсний овоолгыг хэвгийжүүлж, ухаж эвдэрсэн боломжтой газруудад дүүргэлт хийх, хэлбэршүүлэх, талбайг засаж тэгшлэх, бэлтгэсэн талбайг биологийн нөхөн сэргээлт хийхэд зориулж шимт хөрсөөр хучих зэрэг үйл ажиллагаа хамаарна. Иймд 2023 онд техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийгдэхгүй.

Хүснэгт 3. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө, тэр бум мод

№	Нөхөн сэргээлтийн зорилт	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	2	3	4	5	6	7	
1.	Техникийн нөхөн сэргээлт	га	-	-	-	2023 онд биологийн нөхөн сэргээлт хийхгүй	MNS 5914:2008 MNS 5918:2008 MNS5918:2008 MNS 4919:2000 MNS 4920:2000
2.	Биологийн нөхөн сэргээлт	М ³	-	-	-	2023 онд биологийн нөхөн сэргээлт хийхгүй	
3.	2023 онд орон нутгийн саналын дагуу мод тарихаар төлөвлөв.	ш	300	-	3500000	“Тэр бум мод” Үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд	
Нийт					3500000		

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

7. ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭ

“Очир мандал хайрхан” ХХК нь 2023 онд талбайгаас зүүн зүгт 14 км-т байрлах Их газрын чулуу Байгалийн цогцолборт газартай хамтран тус тусгай хамгаалалттай газрын хийхээр төлөвлөж буй амьтны тооллого, хяналтын камержуулалтын систем хийх ажилд хөрөнгө оруулан хамтран ажиллахаар төлөвлөж байна.

Хүснэгт 4. Дүйцүүлэн хамгаалах ажил

№	Дүйцүүлэн хамгаалах зорилт	Хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Их газрын чулуу БЦГ-тай хамтран амьтны тооллого хөдөлгөөнт камержуулалтын систем.	-	-	-	-	3000000	2023 онд	Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хууль
	Нийт					3000000		

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлууур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

8. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Төслийн талбайд айл өрх, өвөлжөө хаваржаа байхгүй бөгөөд нүүлгэх шилжүүлэх ажил хийгдэхгүй болно.

9. ТҮҮХ СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ДУРСГАЛТ ЗҮЙЛС

“Очир мандал хайрхан” ХХК-ийн “Морьт уул”-ын хайлууур жоншны ордын талбай түүний ойр орчимд археологийн хүрээлэн болон палеонтологийн хүрээлэнгээр авран хамгаалах хайгуулын судалгааг хийлгэсэн бөгөөд ашиглалтад ямар нэгэн дурсгалт зүйл өртөхгүй. Шинээр түүх соёлын дурсгалт зүйл илэрвэл ажлаа зогсоож энэ тухай Гурвансайхан сумын ЗДТГ, цагдаагийн байгууллага болон уг асуудлыг эрхэлсэн эрдэм шинжилгээний байгууллагад нэн даруй мэдэгдэнэ. Болзошгүй зардал 500000 төг төсөвлөсөн.

10. ХИМИЙН БОДИС ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Тус төсөл нь химийн бодис ашиглахгүй. Тиймээс химийн бодисын менежментийн төлөвлөгөө хийгдэх шаардлагагүй гэж үзэж байна.

11. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Тус төслийн үйл ажиллагааны хүрээнд бий болох хаягдлыг авч үзвэл, ахуйн хатуу хог хаягдал, уурхайн хотхоны хэрэгцээнээс хаягдах бохир ус (хоолны газар, усанд орох газар, ариун цэврийн өрөө гэх мэтээс), үйлдвэрийн техникийн үйл ажиллагаанаас үүсэх хаягдал ус, техникт ашигласан хаягдал тос, маслын хаягдал зэргээс бүрдэж байна.

Тэдгээр хатуу, шингэн хаягдлыг хадгалах, зайлуулах тус бүлэг тусгасан болно. Хог хаягдлын менежмент нь хүний эрүүл мэндийг хамгаалах, ажилчид, нутгийн оршин суугчдын ажиллаж амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх, хүрээлэн буй орчинд дам үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулахад чиглэсэн болно.

Хүснэгт 5. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

Болзошгүй аюул осол, сөрөг нөлөө	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Нийт зардал, мян.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	
Хог хаягдлаар хөрс бохирдох	Хог хаягдал ангилан ялгаж хаях зориулалттай хогийн савнуудыг тосгон, захиргаа, цайны газар зэрэг шаардлагатай газруудад тавих	500.0	Жил бүр	Хог хаягдлын тухай хууль 4-р зүйл, 5-р зүйл 9-р зүйл, 11-р зүйл, 12-р зүйл, 13-р зүйл, 14-р зүйл, 16-р зүйл, 18-р зүйл, 19-р зүйл, 20-р зүйл, 21 -р зүйл, 23-р зүйл, 24-р зүйл
	Хог хаягдлыг эх үүсвэр дээр нь ангилан ялгаж түр хадгалах зориулалтын хогийн бункер байрлуулах	-	Тухай бүрд нь	
Хог хаягдал бороо, пасны усаар доошоо нэвчиж хөрс, газрын доорх усыг бохирдуулж болзошгүй	Хог хаягдал түр хадгалах талбайг нэвчилт явагдахааргүй, ирмэг хөвөө бүхий цементэн суурьтай болгон тохижуулах	500.0	2023	
Төслийн үйл ажиллагаанаас үүсэх ахуйн хатуу болон шингэн хог хаягдлаар хөрс, гадаргын болон газрын доорх ус бохирдуулах сөрөг нөлөөтэй	Хуванцар сав, шил, лааз гэх мэт хаягдлыг сумын төвд 2-догч түүхий эд авах цэгт тушаах	-	Сард 1 удаа	
	Дугуй, модны хаягдлыг дахин ашиглах, орон нутгийн хэрэгцээнд өгөх	-	Тухай бүрд нь	
	Автомашинны сэлбэг, төмрийн хаягдлыг мэргэжлийн байгууллагад гэрээний дагуу нийлүүлэх	-	Жилд 2 удаа	
	Цаас, цаасны хаягдлыг цаас боловсруулах үйлдвэрт тушаах	-	Жилд 2 удаа	
	Гал тогооноос гарсан хоол, хүнсний хаягдлыг бордоо болгох	-	7 хоногт 1 удаа	
	Хөрс шатах тослох материалаар бохирдсон тохиолдолд бохирдсон хэсгийг ялган авч саармагжуулах	500.0	Тухай бүрд нь	
	Боломжтой хог хаягдлыг дахин ашиглах	-	Тухай бүрд нь	
Шатах тослох материалаар хөрс, газрын доорх ус бохирдож болзошгүй	Ажилласан тос, тосолгооны материалыг битүүмжлэл сайтай саванд хуримтлуулах	-	Жилд 2 удаа	
Аюултай хог хаягдлын хадгалалтын горим алдагдсанаас орчны хөрс, ус, агаарыг бохирдуулах	Аюултай хог хаягдлын Хог хаягдлын тухай хуульд заасан хугацаанаас илүү хугацаагаар хадгалах нөхцөлд холбогдох газраас зөвшөөрөл авах	-	Тухай бүрд	
Аюултай хог хаягдлаар хөрс, ус,	Аюултай хог хаягдал тээвэрлэх, хадгалах, устгах үйл ажиллагаа эрхэлдэг тусгай зөвшөөрөл бүхий аж ахуй	-	Тухай бүрд нь	

агаар бохирдох, улмаар хүн амьтын эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөх	нэгж байгууллагатай гэрээ байгуулан эдгээр үйл ажиллагааг гүйцэтгэх.			
Бохирдсон зүү тариур, боолтоор халдвар дамжих, тархах	Эмнэлгийн хог хаягдлыг мэргэжлийн байгууллагаар устгуулах	Гэрээ байгуулах	Улиралд 1 удаа	
Ажилчид санаатай болон санамсаргүйгээр ил задгай хог хаях	Уурхайн ажилчдад өөрсдийн үйл ажиллагаанаас үүссэн хог хаягдал, түүнийг хэрхэн ангилан ялгах, боломжтойг дахин ашиглах талаар сургалт явуулах	-	Жилд 1 удаа	
Бусад	Үлдэгдэл хог хаягдлыг эцэслэн зайлуулахдаа сумын ТҮК-тай гэрээ байгуулан зайлуулах	Гэрээний дагуу	Жил бүр	
Нэг жилийн зардал, мян.төг		1500.0		

12. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР

“Очир мандал хайрхан” ХХК-ийн “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны орд ашиглах төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийн цар хүрээ, эрчмийг харгалзан үзэж, түүний нөлөөллийн бүсийн талбайг хамран байгаль орчны хяналт шинжилгээний локаль мониторингийн систем байгуулах нь зүйтэй. Мониторингийн цэгийг зөв сонгож, хугацаа, давтамж зэргийг нь оновчтой сонгож өгөх нь чухал юм. Тус төслийн орчимд явуулбал зохих экологийн хяналтын мониторингийн ажиллагааны төлөвлөгөөг боловсруулж, мониторингийн ажлын давтамж, хэмжилт судалгааны ажлыг хариуцах мэргэжилтэн, мониторингийн үзүүлэлт зэргийг доорх хүснэгтэд тусган оруулж өгөв.

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

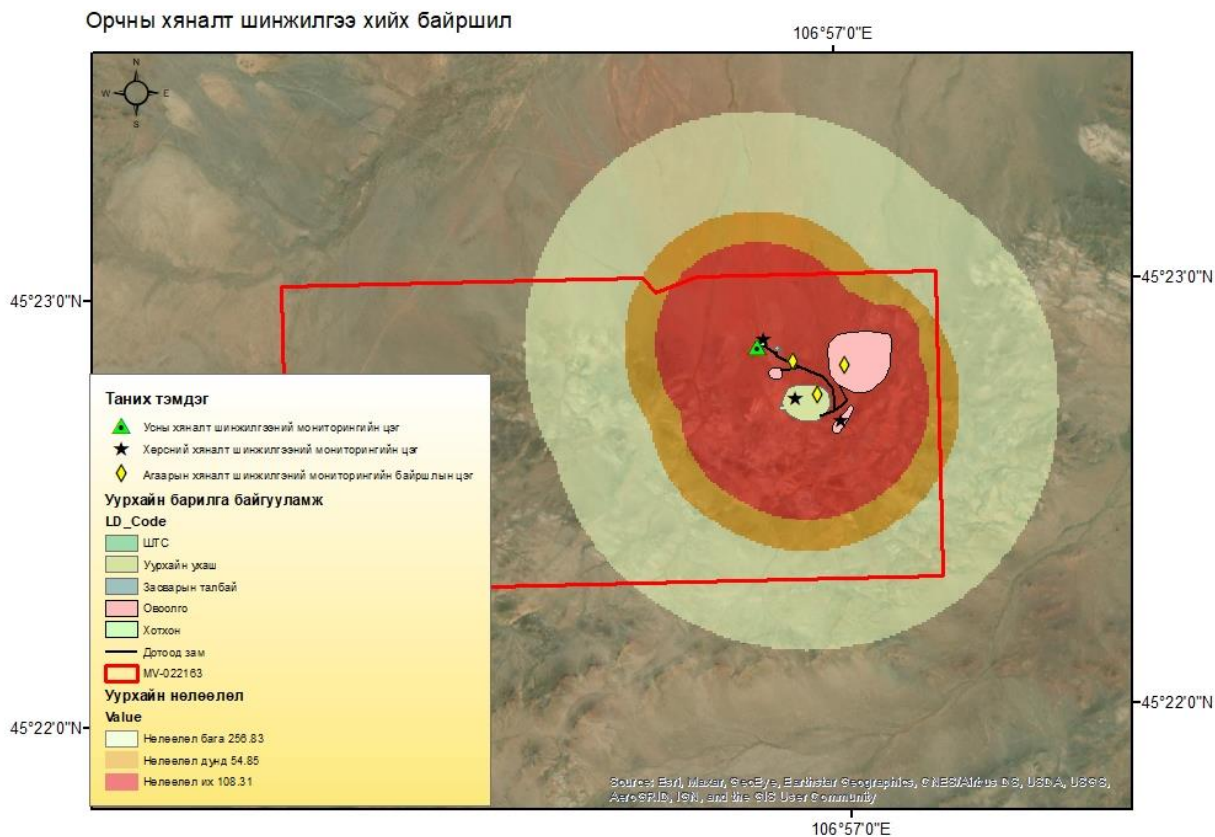
Хүснэгт 6. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

№	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамжийн тоо	Нэгжийн зардал, төг	Нийт зардал, төг	Тайлбар	Баримтлах стандарт, арга, аргачлал
	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Агаар	Уурхайн ухаш, овоолго, хотхон, уурхайн зам	8-р сард	4 цэгт 1 удаа	100000	400000	Агаар орчны бохирдол агаар дахь тоосны агууламж, NO ₂ , SO ₂ CO -ын агууламж, Хүнд металл тодорхойлох, Агаар орчны бохирдол агаар дахь цацраг, дуу чимээ, агаарын харьцангуй чийгшил	MNS 4585:2016 MNS 6063:2010 MNS 6768:2019 MNS 3113:1981 MNS 5885:2008 Агаарын тухай хууль Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хууль
2.	Хөрс	Уурхайн шимт хөрсний овоолго, ахуйн бохир усны хаягдал орчимд, хотхон, засварын талбай	8-р сард	4 цэгт 1 удаа	Хөрсний хяналт шинжилгээний 4 цэгт жилд 2 удаа Хөрсний механик бүрэлдэхүүн, ялзмаг 25000 төг Хөрсний хүнд металл шинжилгээний үнэ 75.0 мян.төг <i>Инженер геофизи хөрсний төв лаборатори</i>	225000	Хөрсний агрохими, нийт азот, хөдөлгөөнт фосфор, солилцох кали, карбонат, Хүнд металл(Cr, Pb, Cd, Ni, Zn), бактери	MNS 5850 : 2029 MNS 3298 : 1991 MNS 5546 : 2005 MNS 3985 – 1987 MNS 2305 - 95

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

3.	Ус	Унд ахуйн ус	8-р сард	3 цэгт 1 удаа	Бүрэн шинжилгээний үнэ 140000 төг	140000	Усны ерөнхий химийн шинжилгээ, бактерлогийн шинжилгээ	MNS /ISO/ 5667-11:2000 MNS 6148:2010 MNS 4943:2015 MNS 900:2005 Усны тухай хууль
	Нийт					765000		

Зураг 2. Мониторингийн байршлын зураг

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

13. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Үйл ажиллагаандаа технологийн сахилга батыг чанд баримталж, аваар осолгүй ажиллах талаар байнга анхаарал тавьж ажиллана.

Хүснэгт 7. 2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын ажлын зардал

Болзошгүй аюул осол, сөрөг нөлөө	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нийт зардал, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
Усны нөөцийг үр ашигтай ашиглаагүйгээс газрын доорх усны нөөц, горимд өөрчлөлт орно.	Ус ашиглах дүгнэлт гаргуулан, холбогдох газраас ус ашиглах зөвшөөрөл авах	Гүний худгаас хангана	-	-	Усны тухай хууль
Ажилчдын мэдлэг чадвар дутмаг байдлаас ажлын доголдол гарах	Уурхайд ажиллаж байгаа ажиллагсдын тухайн ажлыг хийж гүйцэтгэх мэдлэг чадварыг сайжруулах зорилгоор мэргэжлийн сургаалтанд хамруулж байх	Ажилчид	500000	Жил бүр	МУ-ын үндсэн хууль Хөдөлмөрийн тухай Эрүүл мэндийн тухай Хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны дүрэм Ил уурхайн аюулгүй ажиллагааны дүрэм MNS 4990:2000 MNS 4968:2000 MNS 4994:2000
Уул уурхайн үйл ажиллагаанаас ажилчдын эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй	Ажлын байрны хэвийн бус нөхцөлд ажилладаг ажилчдыг илчлэг, витаминлаг хоол хүнсээр хангах	Бүх ажилчдыг	Үйл ажиллагааны зардалд орсон	Өдөр бүр	
			500000		

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

14. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ СУМ БАГИЙН ИРГЭДЭД ТАЙЛАГНАХ АЖЛЫН ХУВААРЬ

Хүснэгт 8. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг тайлагнах хуваарь

№	БОМТ-ний биелэлтийг тайлагнахад оролцогч талууд	Тайлагнах хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Зохион байгуулах хугацааны тов	Тайлагнах зардал, төг	Хариуцан зохион байгуулах албан тушаалтан/ажилтан	Зохион байгуулах газар
1	2	3	4	5	6	7	
1	Сумын иргэдийн төлөөлөл, ЗДТГ-ын холбогдох мэргэжилтнүүд	Уурхайн үйл ажиллагаатай сум орон нутгийн иргэд, ЗДТГ-ын мэргэжилтэн, холбогдох мэргэжилтнүүдийг газар дээр нь танилцуулна.		9-р сард	Дотоод үйл ажиллагааны зардалд	Компанийн байгаль орчны ажилтан, Уурхайн дарга болон компанийн захирал зохион байгуулна.	-
2		Менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг боловсруулан аймгийн байгаль орчны албанд хүргүүлнэ.		11 сарын 1-нд багтаан			-
3		Нөхөн сэргээлтийг танилцуулж улсын комисст хүлээлгэн өгөх.		10-р сараас 12-р сарын 1-нд багтаан			-
Нийт		Дотоод үйл ажиллагааны зардалд орсон.					

Дундговь аймгийн Гурвансайхан сумын нутагт орших MV-022163 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий “Морьт уул”-ын хайлуур жоншны ордын 2023 онд хэрэгжүүлэх байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нэгдсэн төсөв

Хүснэгт 9. 2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нэгдсэн хүснэгт

Д.д	Зардлын утга	Нийт зардал, мян.төг
1	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний ажлын зардал	2500.0
2	Нөхөн сэргээлт, тэр бум мод ажлын зардал	3500.0
3	Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ	3000.0
4	Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	1500.0
5	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө	-
6	Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	500.0
7	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	765.0
8	Удирдлага зохион байгуулалтын ажлын зардал	500.0
9	2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нийт зардлын дүн	12265.0

2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нөхөн сэргээх арга хэмжээнд нийт **12.2 сая** төгрөг зарцуулахаар төлөвлөөд байна. Үүний 50 хувь 6.1 сая төгрөг байна. Бид Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.15 дахь заалтад зааснаар Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайдын 2014 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн А-04 тоот тушаалын дагуу Байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээлтийн баталгааны тусгай дансанд байршуулна.